

Referenda dla obywateli

IR

REKOMENDACJE

Rekomendacje dotyczące zmian w polskiej regulacji prawnej instytucji referendum, wypracowane w czasie roboczego spotkania przedstawicieli środowisk obywatelskich w Warszawie w dniach 6-7 listopada 2015 r. Spotkanie zostało zorganizowane przez Instytut Spraw Obywatelskich.

REFERENDUM OGÓLNOKRAJOWE Z INICJATYWY OBYWATELI

1. Możliwość zorganizowania referendum ogólnokrajowego z inicjatywy obywateli nie powinna zależeć od zgody innego organu (sejmu, prezydenta czy senatu). Konsekwencją spełnienia przez obywatelski komitet referendalny, jako inicjatora referendum, formalnych przesłanek konstytucyjnych i ustawowych powinno być obligatoryjne zarządzenie referendum przez uprawniony do tego organ władzy publicznej.
2. Podstawową przesłanką formalną, której spełnienie jest konieczne dla zarządzenia referendum ogólnokrajowego, powinno być zebranie podpisów poparcia pod wnioskiem o przeprowadzenie referendum. Proponujemy dwa alternatywne rozwiązania – do rozważenia przez decydentów (konkretną liczbę wymaganych podpisów należy zawrzeć w ustawie, a nie w Konstytucji RP):
  - a) minimum 1 mln podpisów złożonych przez obywateli uprawnionych do udziału w referendum. Zbieranie podpisów nie jest ograniczone terminem;
  - b) minimum 500 tys. podpisów obywateli uprawnionych do udziału w referendum. Proces zbierania podpisów może trwać najwyżej 12 miesięcy od zebrania pierwszego
3. Przedmiotem referendum powinno być wyłącznie udzielenie poparcia (uchwalenie) dla konkretnego projektu aktu prawnego.
4. Wynik referendum powinien być wiążący (prowadzić do przyjęcia ustawy) bez względu na frekwencję referendalną.
5. Skutkiem rozstrzygnięcia wyniku referendum (poparcia większości głosujących dla projektu ustawy) powinno być przyjęcie ustawy referendalnej o mocy prawnej równej ustawie wymienionej w art. 87 Konstytucji RP.
6. Obywatele, którzy zebrali minimum 100 tys. podpisów pod wnioskiem o zarządzenie referendum ogólnokrajowego, powinni mieć prawo do nieodpłatnego dostępu do publicznego radia i telewizji w celu promocji tematyki referendum

- i apelu o poparcie przez obywateli wniosku o jego przeprowadzenie. Powinny znaleźć zastosowanie odpowiednie przepisy ustawy o referendum ogólnokrajowym dotyczące audycji referendalnych.
7. Obywatele inicjujący referendum ogólnokrajowe powinni mieć prawo skonsultowania projektu ustawy referendalnej ze służbami prawnymi Kancelarii Sejmu.
  8. Okres kampanii referendalnej w mediach publicznych (radiu i telewizji) powinien ulec wydłużeniu do 3 miesięcy przed terminem referendum (z pozostawieniem okresu ciszy referendalnej zgodnie z obowiązującą regulacją prawną).
  9. Przygotowana przez inicjatorów referendum informacyjna broszura referendalna w formie pliku PDF powinna podlegać obowiązkowej publikacji na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej w dniu rozpoczęcia kampanii referendalnej wskazanym w poprzednim punkcie. Broszura referendalna powinna zawierać w szczególności: pełną treść projektu ustawy, zwięzłe streszczenie skutków przyjęcia ustawy, zwięzłą prezentację konsekwencji głosu „za” lub „przeciw”, argumenty zwolenników i przeciwników przyjęcia ustawy.
  10. Referendum (referenda) z inicjatywy obywateli powinno odbywać się tylko raz w roku, 11 listopada.
  11. Należy zakazać zarządzania referendum na dzień przypadający w okresie 3 miesięcy przed i po terminie wyborów.
- ## REFERENDUM LOKALNE Z INICJATYWY OBYWATELI
1. Referendum powinno być ważne niezależnie od tego, ilu uprawnionych do głosowania wzięło w nim udział (z wyjątkiem odwołania wójta, burmistrza lub prezydenta miasta – zob. pkt 3).
  2. Referendum lokalne z inicjatywy obywateli, z wyjątkiem referendum w sprawie odwołania organu stanowiącego j.s.t., powinno się przeprowadzać na wniosek mieszkańców uprawnionych do udziału w referendum poparty odpowiednią liczbą ich podpisów:
    - a) w jednostkach do 20 tys. mieszkańców: minimum 10% uprawnionych do głosowania mieszkańców j.s.t.;
    - b) w jednostkach od 20 do 100 tys. mieszkańców: minimum 2 tys. podpisów uprawnionych mieszkańców, powiększone o 8% liczby mieszkańców przekraczającej 20 tys.;
    - c) w jednostkach powyżej 100 do 500 tys. mieszkańców: minimum 10 tys. podpisów uprawnionych mieszkańców, powiększone o 6% liczby mieszkańców przekraczającej 100 tys.;
    - d) w jednostkach powyżej 500 tys. mieszkańców: minimum 16 tys. podpisów uprawnionych mieszkańców, powiększone o 4% liczby mieszkańców przekraczającej 500 tys.
  3. Referendum z inicjatywy obywateli w sprawie odwołania organu j.s.t. powinno się przeprowadzać, jeżeli wniosek mieszkańców uprawnionych do udziału w referendum został poparty podwójną liczbą podpisów określonych w pkt 2 a)–d).
  4. Wykaz przykładowych materii referendum lokalnego wymienionych w ustawie należy uzupełnić o referendum w sprawie uchylenia aktu prawa miejscowego przyjętego przez organ stanowiący j.s.t. (tzw. referendum abrogacyjne).
  5. Z ustawy o referendum lokalnym (art. 2 ust. 1 pkt 3) należy usunąć sformułowanie „istotne” określające „sprawy, dotyczące społecznych,

- gospodarczych lub kulturowych więzi łączących tę wspólnotę” mogących być przedmiotem referendum. Sformułowanie to zawęża materię referendum lokalnego niezgodnie z odpowiednim przepisem Konstytucji RP.
6. W ustawie o referendum lokalnym (art. 2 ust. 1 *in fine*) należy dodać wyraz „w szczególności”, dzięki czemu wykaz materii referendalnych będzie miał charakter przykładowy, a nie enumeratywny (zawężający zakres referendum lokalnego określony w Konstytucji RP).
  7. Ustawowy termin na zebranie podpisów obywateli popierających wnioski o przeprowadzenie referendum lokalnego należy wydłużyć do 90 dni.
  8. Należy znieść wymóg, aby inicjator obywatelskiego wniosku o przeprowadzenie referendum lokalnego na swój koszt podawał do wiadomości mieszkańców przedmiot referendum – w sposób zwyczajowo przyjęty (w gminie) czy poprzez ogłoszenie w prasie codziennej ogólnodostępnej w danej j.s.t. (w powiecie i województwie). Spełnienie tego wymogu stanowi poważną przeszkodę formalną uniemożliwiającą przeprowadzenie referendum z inicjatywy obywateli.
  9. Należy ustawowo określić maksymalny termin, w jakim Naczelny Sąd Administracyjny ma obowiązek rozpatrzyć skargę kasacyjną na orzeczenie sądu administracyjnego dotyczącego skarg w sprawach referendum lokalnych, a także termin na rozpatrzenie sprawy przez sąd administracyjny w przypadku skierowania sprawy przez NSA do ponownego rozpatrzenia. Termin ten powinien wynosić 14 dni, analogicznie do przepisów ustawy dotyczących skarg składanych do sądów administracyjnych na uchwałę organu stanowiącego j.s.t. odrzucającą wnioski mieszkańców w sprawie przeprowadzenia referendum, a także na niedotrzymanie przez ten organ terminu do zarządzenia referendum lub odrzucenia wniosku mieszkańców.
  10. Obywatelom inicjującym referendum lokalne należy umożliwić oddelegowania swoich przedstawicieli do składu terytorialnych komisji referendalnych.
  11. Należy wyraźnie zapisać w ustawie o referendum lokalnym, że referendum odbywa się w głosowaniu tajnym. Brak takiego wyraźnego zastrzeżenia może być podstawą do nadużyć.

SYGNATARIUSZE:

- Piotr Ciompa, Instytut Spraw Obywatelskich
- Rafał Górski, Instytut Spraw Obywatelskich
- Krzysztof Jarząb, Wrocławska Inicjatywa Referendalna
- Adam Kotucha, Demokracja Bezpośrednia
- Janusz Lewandowski, Demokracja Bezpośrednia
- Marek Lewandowski, NSZZ „Solidarność”
- Maciej Łapski, Stowarzyszenia „Polska Społeczna”
- Krzysztof Mazur, Klub Jagielloński
- Lech Mergler, Stowarzyszenia Prawo do Miasta, współinicjator Kongresu Ruchów Miejskich
- Rafał Olszowski, Instytut Aurea Libertas
- Izabela Szeląg, Instytut Aurea Libertas
- Tomasz Zakrzewski, ReferendumLokalne.pl